

1 BIBELHISTORIK 1300-TALET



KLOSTERAVSKRIFTER

Omkring år 1300 kom Biblia pauperum, ”de fattigas bibel”, en bild-bibel med de centrala händelserna ur GT och NT. Vid denna tid var kyrkmålningarna ett viktigt sätt att förmedla Skriften till alla som inte var läskunniga.

På 1300-talet gjordes också många inofficiella översättningar av enskilda bibelböcker och bibelkapitel i klostren för bruk i gudstjänst och andakt.

Före Gutenbergs boktryck-arkonst 1455 var varje exemplar handskrivet. En bok kunde ta år att tillverka och priset var så högt att endast de rikaste kunde köpa. Det fanns inte heller någon anledning att äga en bok, för ytterst få personer var läskunniga.

Fader war i himiriki hæleht hauis thit namn. til kom os thit rike. warde thin wili hær i iordhriki swa sum han warder i himiriki. wart dagliht brød gif os i dagh. oc firilaat os waræ misgerningæ swa sum vi firilaatum them sum brutlike æru wider os. oc laat os æi ledhæs i frestelse. utan frælsæ os af illu. Amen.

Ur pergamenthandskrift från 1300-talet, som en gång tillhörde ett dominikankloster i Sigtuna och idag förvaras på universitetsbiblioteket Carolina Rediviva i Uppsala



2 BIBELHISTORIK 1500-TALET



THET NYIA TESTAMENTIT PÅ SWENSKO 1526

År 1526 utkom en översättning av NT på svenska. Större delen av översättningen svarade sannolikt Laurentius Andreæ och Olaus Petri för.

Betydelsen av Bibeln på svenska framhålls i Förespråket:

”... såsom Christus är kommen till ath frelsa alla/ så moste och hans oord the han för vår salugheet skull lärdt haffuer wara almennelighen och ingom fördold!”

Olaus Petri, som vistats hos Luther i Wittenberg 1517 och som predikade i Storkyrkan i Stockholm, samt Laurentius Andreæ, kungens kansler, fick Gustav Vasas tillstånd att översätta NT.



Redan efter ett års arbete, var de färdiga. Man kan inte överskatta den betydelse som denna översättning fick för den svenska språkutvecklingen. Å, ä och ö fick sin plats i vårt alfabet och NT var det största bokverk som dittills tryckts på svenska.

Översättarna myntar också flera nya svenska ord eller ger ord en helt ny innebörd. Till exempel ord som *nykter*, *gudaktig*, *rättfärdighet*, *tillbedja* och *helig*.

Man översatte från Erasmus grekiska och latinska text samt från den latinska Vulgata (tydligast i Matteus till Apostlagärningarna) men även från Martin Luthers tyska bibel (tydligast Romarbrevet till Uppenbarelseboken).

Man var noga med att boken skulle få ett vackert och värdigt utseende. Kungen ålade alla församlingar att köpa ett exemplar. Priset var tre mark, vilket motsvarade en oxe eller 1000 tegel.

Upplagan synes ha varit ganska stor men ett exemplar torde i våra dagar vara så gott som oåtkomligt och t.o.m. mycket kräsna samlare med stora ekonomiska resurser får ifråga om ett Nya Testamentet av 1526 skatta sig lyckliga över att äga ett ganska defekt exemplar eller endast några blad. Sist ett exemplar bytte ägare var troligtvis vid försäljningen av friherre Hiertas av Främmestad förnäma och rikhaltiga samling av äldre tryck. Det var 1932 då ett exemplar i vilket 26 blad saknades ...



E Hellman: Den svenska Bibeln genom tiderna
H B Hammar: Sveriges Bibel
J Dagson: Vilken Bibel?

3 BIBELHISTORIK 1500-TALET



GUSTAV VASAS BIBEL 1541 (KYRKOBIBEL 1541-1703)



Gustav Vasas bibel, ofta även kallad Vasabibeln, eg. *Biblia, Thet är: All then Helgha Scrifft, På Swensko*, är den första översättningen av hela Bibeln till svenska och utkom 1541.

Fram till 1500-talet lästes bibeln, precis som allt annat i mässan, på latin, återberättades sedan av prästen och predikades så för folket.

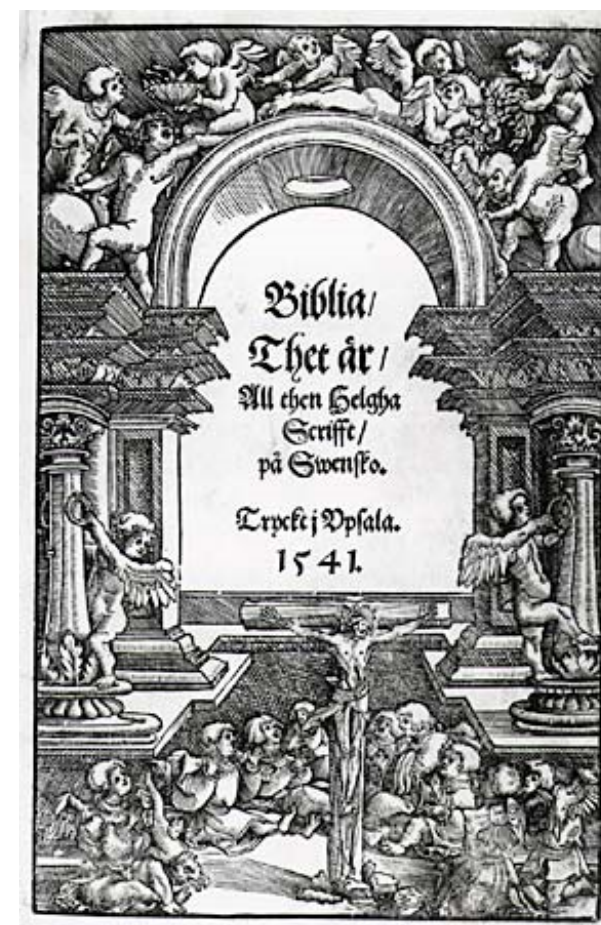
Johan Gutenberg tryckte den så kallade 42-radiga bibeln i Mainz 1455. Den väckte ett enormt uppseende bland annat hos Olaus Petri, som konstaterade att bibeln blivit ”så klarliga uttryckt att i tusende år (det jag väl kan bevisa) haver den Heliga Skrift icke varit så i ljuset som hon nu är”.

Gustav Vasa, som ville skapa en nationalstat med sig själv som enväldig kung, behövde något att sätta mot påven och kyrkan. Kungen hävdade att prästerna var okunniga och inte kunde predika Guds rena ord för folket. Guds ord måste finnas på folkspråket och kyrkan befrias från påven.

Biskopen i Linköping, Hans Brask, menade dock att ”*det vore bättre att Paulus vore bränder än av var man känder*”. Han var rädd för villfarelser bland folket om bibeln kom till folket på andra vägar än genom prästerna.

Under stora mödor översattes NT, GT och Apokryferna. Det var Olaus Petris bror Laurentius Petri som stod för det tyngsta arbetet. Grundtexten var Luthers översättning och den latinska översättningen Vulgata.

1541 kunde hela Bibeln ges ut. Ett exemplar kostade 10 mark, dvs mer än 3 oxar. Språket hade bearbetats relativt kraftigt sedan NT-utgåvan och i reformationsbibeln finns grunden för vårt svenska riksspråk.



4 BIBELHISTORIK 1600-TALET



GUSTAV II ADOLFS BIBEL 1618

Gustav II Adolfs bibel, officiellt:

BIBLIA, Thet är: All then Helgha Scrift, På Swensko. Effter förre Bibliens Text, oförändrat,

utgavs under Gustav II Adolfs regeringstid år 1618 och var en reviderad version av Gustav Vasas bibel.

Ett av syftena med Gustav II Adolfs bibel var att göra texten mer tillgänglig för läsaren och man lät infoga versindelningar.

På grund av yttre och inre oro i landet trycktes väldigt få nya biblar under århundradets första år och snart rådde en stor brist på biblar. Man lyckades importera en del biblar på tyska, men de lästes snart sönder.

Prästerna klagade på att de inte kunde skaffa sig biblar och fordrade att en ny upplaga av 1541 års bibel skulle tryckas. När Gustav II Adolf blev kung tog han därför upp frågan om en ny Bibel.

Frågan var om man skulle revidera översättningen för att få en mer bokstavstrogen Bibel. Kyrkans ledning var helt emot detta och menade att man inte kunde ha en "suspikt" översättning som bröt mot den gamla.

1618 utkom Gustav II Adolfs Bibel som har samma text som Gustav Vasas Bibel men annan typografi. Man ville göra Bibeln mer tillgänglig och översiktlig. Man införde en konsekvent versindelning och bibelböckerna fick den ordning vi är vana vid. Texten sattes i olika storlekar, "typgrader", och man hade sex kolumner på varje sida.

Upplagan var 2500 ex och trycktes på dåligt papper vilket innebär att få exemplar är bevarade. Två exemplar trycktes dock på pergament och tillhör Kungliga Bibliotek och Uppsala Universitetsbibliotek.

Också de andra regenterna under detta sekel gav ut "sina" biblar för att bekräfta sin makt "av Guds nåde". Kristinas Bibel kom 1646 och Karl X Gus-

tavs Bibel 1655. Alla var bara kopior av reformationsbibeln.

Under 1600-talet började man tala om privata biblar. De kallades för husbiblar när de gjordes för hemmen och fältbiblar när de trycktes för soldaterna.

Utomlands började man få biblar med bibelläsningsplaner, för att ägaren skulle kunna läsa igenom bibeln efter ett speciellt schema.



5 BIBELHISTORIK 1600-TALET



DEN FÖRBJUDNA LÜBECKSKA BIBELN 1622

Gustav II Adolf förbjöd införsel i riket av denna bibel 1619, redan tre år innan den trycktes i Lübeck.

”exemplar av denna Bibel är ytterst sällsynta även i dåligt och ännu mera i gott skick”

(Hellman: *Den svenska biblen genom tiderna*, 1968)



ret efter utgivandet av Gustav II Adolf-bibeln, ryktades det att Samuel Jauchs i Lübeck var i färd med ett ”tjuvtryck” av Gustav II Adolf-bibeln. Genom ett brev, utfärdat den 27 juli 1619 av konung Gustav II Adolf, förbjöds införsel i Sverige av denna tilltänkta upplaga.

Kanhända orsaken till det kungliga förbudet var ett försök att värna om de svenska tryckerierna, eftersom brevet skrevs redan tre år före utgivningen. Men med facit i hand, när den Lübeckska bibeln blivit i tryckt 1622, upplyser oss Hammar (1932) om att upplagan förtjänade förbudet, eftersom ”den hade så många och svåra tryckfel, så ledt och oläsligt tryck, på så fullt paper och uti et så plump och ovigt format ...”, och ”den är försedd med helt små och dåliga träsnitt”.

Uppenbarligen letade sig dock några exemplar av denna utgåva in i Sverige, förbudet till trots.



Men redan på 1700-talet var det ”ganska sällsynt” att finna ett exemplar, skriver Loenbom 1774 i sin avhandling ”UTKAST TIL EN HISTORIA OM SWENSKA BIBEL-ÖFWERSÄTNINGAR”.

6 BIBELHISTORIK 1600-TALET



DROTTNING KRISTINAS BIBEL 1646

Drottning Kristinas Bibel utkom 1646. Det var en mycket praktfull och påkostad bibelutgåva på fint papper och med träsnitt och graverade titelblad.



Under drottning Kristinas regering känner man bara till Petrus Ahrenbeckius som arbetade på att revidera och förbättra Gustav II Adolfs Bibel.

Drottningen använde inte Ahrenbeckus arbete så de upplagor som utkom under hennes regeringstid var bara nytryck av den tidigare Bibeln. Wieselgren tolkar detta som att "annan litteratur, särskilt de hedniska klassikernas, intresserade den vittra Drottningen vida mer än den Bibliska". Men det kan också ha varit så att om det hos henne fanns någon kärlek till Bibeln så var det till hennes fars Bibel.

Att det finns få exemplar kvar från denna tid är ett bevis på att många läste sin Bibel. Men det är inte alltid förtroendeingivande att boktryckarna utgav Bibeln "på sin egen bekostnad". Många upplagor på dåligt papper medförde många sålda exemplar ... vilket innebar att den egna kostnaden kanske inte var så betungande.

Ett exemplar av DROTTNING KRISTINAS BIBEL finns i Tyresö församlings ägo.

Exemplaret bär vittnesbörd om dramatiken under slutet av drottning Kristinas regeringstid. Någon församlingsherde har, troligen i vredesmod över drottningens tronavsägelse och övergång till påvekyrkan, slitit ut den praktfulla kopparstuckna frontespisen med drottningens porträtt.



7 BIBELHISTORIK 1600-TALET



KARL X:S BIBEL 1655

Under Karl X Gustafs regering utkom 1655 "BIBLIA THET ÄR ALL THEN HELIGA SKRIFFT PÅ SWENSKO", tryckt i Stockholm av Ingnotus Meurer.

I denna utgåva har man tagit bort alla illustrationer.

Karl X hade visserligen inte mycket tid över för bibelarbete, men under alla sina krigståg och resor medförde han sin bibel. Den var bland de första föremål som lades på hans bord, då han kommit till ett nytt kvarter. Varje dag börjades och slöts med bön.



Ur titelbladet på 1655 års upplaga:
Nåde och Fridh aff Gudhi Wårom Fadher/ och
Herranom Jesu Christo/ sampt thens Helige Ande
deelachtigheet/ nu och alltijdh tilförende/ etc.

Honom wij och then Christeliga Läsaren/ til Lijff och Siäl/
til andeligh och timeligh wälgång/ nu och altijdh flijt- och
troligen befallom.

Stockholm then 28. Septemb. Åhr effter Christi saliga börd/
Ett Tusende/ Sexhundrad och på thet Fämtjonde och fänte.

8 BIBELHISTORIK 1600-TALET



KARL XI:S BIBEL, DEN S.K. RÅDSBIBELN, 1674

Boktryckardynastin Keyser utkom 1674 med Karl XI:s Bibel.

Utgåvan är försedd med porträtt av Karl XI och Hedvig Eleonora, samt på de fem rådsherrar som under kungens omyndighetsår förestod regeringen:

Peder Brahe

Carl Gustaf Wrangel

Gustaf Otto Stenbock

Magnus Gabriel de la Gardie

Steen Bielcke.

Karl XI var 4 år vid faderns, Karl X, fränfälle 1660. Fram till 1672 var Karl XI satt under förmyndare vilket framgår av den bibelutgåva som kom 1674. Upplagan är kallad KARL XI:S BIBEL, RÅDSBIBELN eller FÖRMYNDARREGERINGENS BIBEL.

Henrik Keyser tryckeri i Stockholm utkom redan 1657 med en utgåva som var mycket lik utgåvan 1674, med samma bildmaterial inkl graverat extra titelblad, teckensnitt och övrig layout. 1657-upplagan var den första svenska Bibel som genom annons salufördes, vilket skedde i "Några Inländske Aviser" 6 nov 1657. Annonsen fyllde nära en halv tidnings-sida och är den största i svensk press. Annonsen löd:

Är wetandes at medh Hans Kongl. Maytzt, vår Allernådigaste Konungs och Herres serdeles Privilegio är hoos thess Booktrycker i Stockholm Hendrich Keyser Swenske Bibelen å nyo af Trycket uplagt uthi regal quart medh Zihrligh Styl uthgående Werser wahnliche Summarier Concordantier Gloser och Figurer: Och alle Trycke Felen medh största fljtt corrigerade: Alycket bequemt för resande Persohner men erkannerligen Theologiae Studiosis och andra som Biblien dageligen wedh Handen hafwa wele. Och finnes nu then samma här effter hoos Bookebindarne så wäl i Marknaderne som elliest til Köps



9 BIBELHISTORIK 1600-TALET



KARL XI:S BIBEL, AMSTERDAMUPPLAGAN 1688

Upplagan 1688 trycktes i Amsterdam i "Octava"-format. Utgåvan innehåller två porträtt:

- kung Carl XI
- drottning Ulrika Eleonora

1680 begärde Gezelius d.ä. att få rätta den svenska översättningen efter grundtexten. Karl XI var mycket tilltalad av förslaget men eftersom han insåg att ett sådant arbete skulle behöva lång tid, och stor brist på biblar rapporterades särskilt från Skåne, Halland och Blekinge, beslutade kungen 1685 att en bibelupplaga genast skulle tryckas.

I ett brev till ärkebiskopen Olaus Svebilius och superintendent Haquin Spegel föreskrev kungen

"at alla tryckfel borde rättas och ord som ej woro rätt swenske. Korta och små förklaringar tilläggas öfver de mörkaste rum, til at rätteligen förstå den Hel. Andes mening, och uplagan inrättas med tienliga register samt uttydningar öfver obekanta ord".

Men Svebilius/Spegels arbete hade att passera den "THEOLOGISKA FACULTETEN I UPSALA" och den omvägen orsakade att inte några av tilltänkta rättelserna blev genomförda i den Amsterdamska upplagan 1688.



10 BIBELHISTORIK 1700-TALET



KARL XII:s BIBEL 1703 (KYRKOBIBEL 1703-1917)

Karl XII:s bibel, eg. *BIBLIA, Thet är All then Heliga Skrift På Swensko; Efter Konung CARL then Tolfstes Befalning*, reviderad utgåva av den svenska bibelöversättningen från 1541 (Gustav Vasas bibel). Den trycktes 1703 och var den officiella svenska kyrkobilbeln fram till 1917.

Karl XII:s Bibel lästes i över 200 år av människor med svenska som modersmål.

Jesper Svedberg (1653–1735) var biskop av Skara och Amerika och en outtröttlig kämpare för bibelns spridning till alla. Svedberg summerade läget inför riksdagen 1693: ”Flera nya upplagor utgavs under århundradets lopp dels inom dels utom landet, i vilka godtyckliga ändringar var vidtagna och som dessutom vimlade av vanställande tryckfel. Ju fler gånger bibeln utgavs, ju mera fördärvat blev Guds ord, fast de senare utgåvorna borde ha varit bättre än de tidigare. Bibeln blev slutligen så fördärvat att ingen med lust och nytta kunde läsa den”.

1703 utkom Karl XII:s bibel, som var en praktbibel i folioformat. Men översättningen var i princip densamma som 1541 års Bibel. Den spreds först till alla kyrkor och efter hand, under 1800-talet, till var man.

Den första upplagan lär ha varit tryckt i 4000 exemplar. I de exemplar som är bevarade är nästan alltid bilden av ”hjaltekonungen” utriven. Den hade man helst på väggen eller så - om man låg i fält - användes bilden att rensa gevärspipan med, vilket ansågs markant öka träffsäkerheten.

Det första färdiga exemplaret som överlämnades till Karl XII, följde honom på hans fälttåg. Efter slaget vid Poltava 1709 hittades den av ryska soldater i Karls tält, såldes i Moskva till överste Nils Hielm och kom småningom i Gustaf III:s ägo, som överlämnade den till Riksbiblioteket.



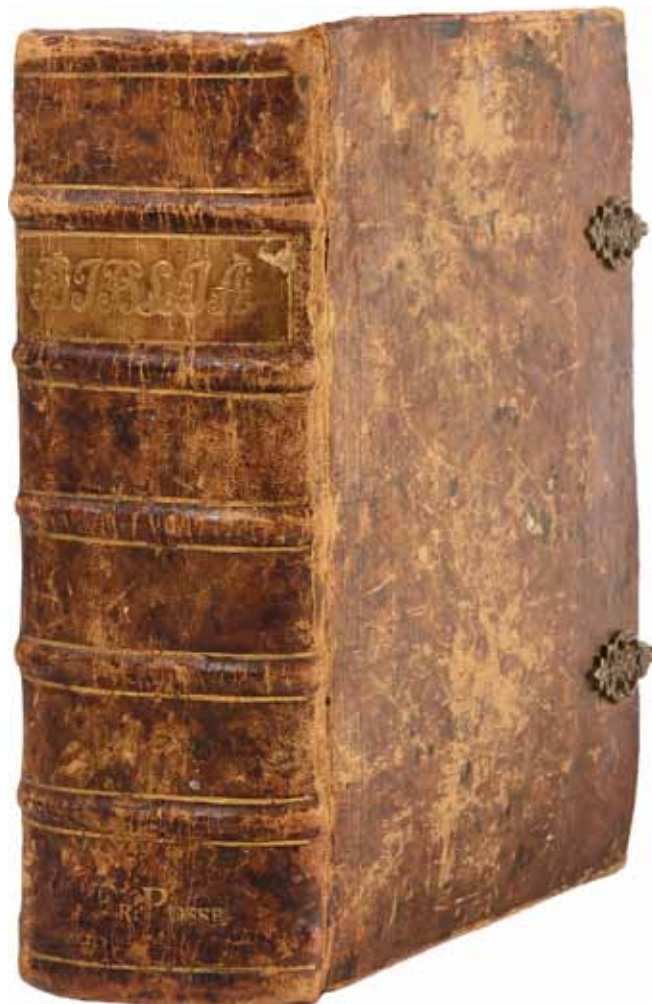
II BIBELHISTORIK 1700-TALET



KARL XII:s FÄLTBIBEL 1709

Karl XII:s bibel, eg. *BIBLIA, Thet är All then Heliga Skrift På Swensko; Efter Kon-ung CARL then Tolftes Befalning*, reviderad utgåva av den svenska bibelöversättningen från 1541.

Detta exemplar har tillhört släkterna Wrangel (af Lindeberg) och Posse, bemärkta namn inom adel, krigsmakt och politik.



Karl XII var själv en flitig bibelläsare. Dagligen läste han ur stora kyrkobibeln, även i fält. För sina truppförband lät han däremot utge en mindre Bibel i kvartsformat, som brukar kallas Karl XII:s fältbibel.

Detta exemplar av fältbibeln har Fr. Posses ryggstämpel och Charlottenlunds biblioteks etikett.

Bibeln har tillhört Adolf Herman Wrangel (1684-1746), hans bror Erik Wrangel (1686-1765) och dennes dotter Ulrika Eleonora Wrangel (1731-1795).

Ulrika Eleonora var gift med Fredrik Posse (1727-1794). Bibeln har även namnteckning från Arvid Posse, greve, politiker, finans- och stadsminister på 1800-talet och den som uppförde huvudbyggnaden på Charlottenlunds slott.



Friherrinnan Ulrika Eleonora Wrangel gjorde sig känd som en mycket elak och hänsynslös person och omnämns i flera tragiska berättelser samt i spöksågner från det anrika säteriet i Ravnäs.

12 BIBELHISTORIK 1700-TALET



GEZELII BIBELVERK 1711-1728

Gezelii bibelverk var den första fullständiga bibelkommentaren på svenska. Det sammanställdes och utgavs 1711–28 av tre biskopar med namnet Johannes Gezelius (far, son och sonson).

En reviderad upplaga av bibelverket gavs ut på EFS-förlaget 1863-66.

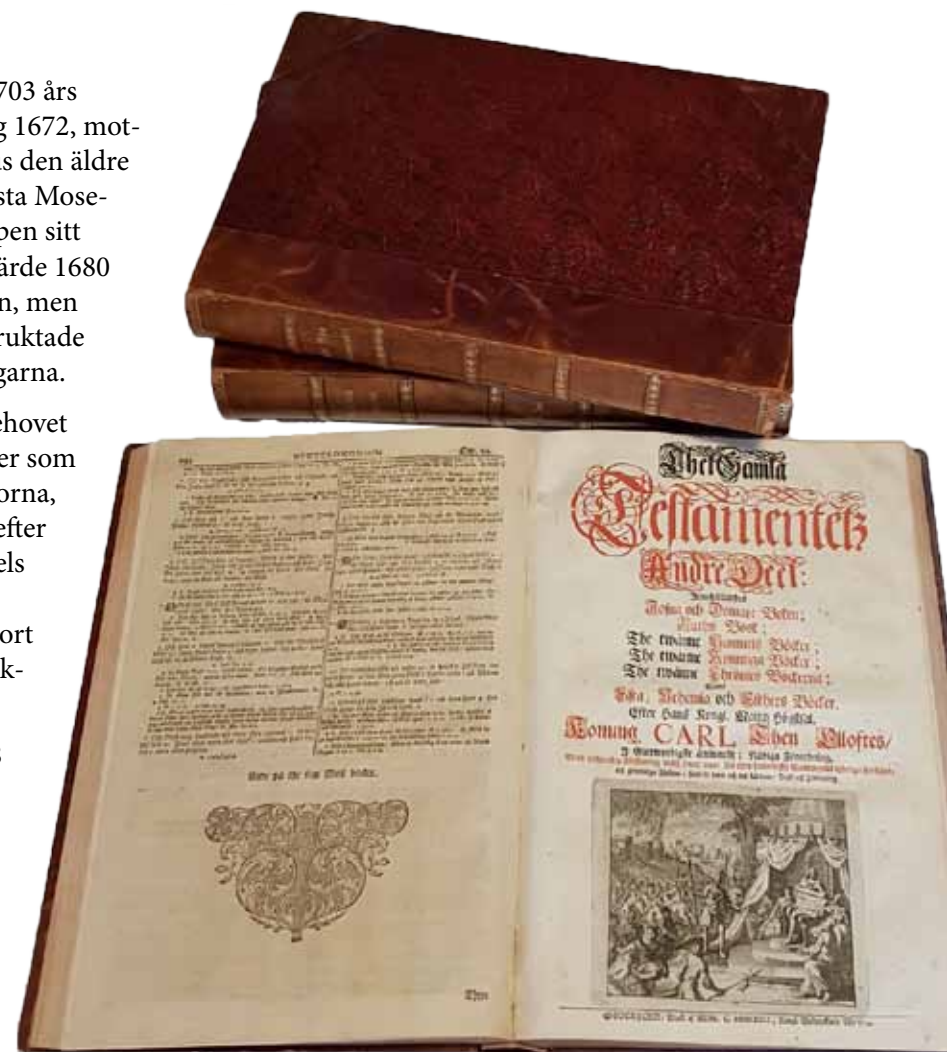
2005-2007 lades hela bibelverket in i en webbdatabas i Projekt Gezelii regi. Databasen omfattar 4.200 sidor enligt utgåvan från 1860-talet.

Olika revisionsförsök hade föregått 1703 års bibelupplaga. När Karl XI blev kung 1672, mottog han av biskopen i Åbo J Gezelius den äldre några prov på en utläggning av Första Mosebok. Med kungens gillande fortsatte Åbobiskopen sitt bibelarbete tillsammans med sin son. Han begärde 1680 att få rätta den svenska texten efter grundtexten, men denna begäran avlogs av prästeståndet, som fruktade att en ny bibeltext skulle skapa oro i församlingarna.

När Gezeliernas arbete drog ut på tiden och behovet av ett nytryck ökade, rensat från de felaktigheter som efterhand kommit in i de brukade bibelupplagorna, förordnade Karl XI 1685 dels att 1618 års text efter korrigering av Haquin Spegel skulle tryckas, dels att Gezeliernas arbete skulle fortsätta. Spegels arbete rann ut i sanden och Gezelierna hade stort besvär med att få den nödvändiga censurgranskningen av sitt bibelverk.

Gezeliernas bibelverk utkom 1711-13, 1724-28 med rättelser efter grundtexten införda i noter under verserna. Av företalet 1711 framgår att Gezelierna helst hade velat göra en ny ordagrann översättning. Men prästerskapet hade som nämnts gjort motstånd mot varje ändring av den gamla texten.

sv.wikipedia.org, www.logosmappen.net



13 BIBELHISTORIK 1700-TALET



FRIEDRICH I:S BIBEL 1728

1728 utkom:

All Then Heliga Skrift, på swensko; efter Friedrich Then Förstas befallning, med förriga editioner jemnförd; summarier, och marginalier å nyo öfwersedde; concordantier, och anmerckningar förökade; nya register, och biblisk tideräkning inrettade, med mera.



Kyrkoherde Reinerus Broocman anlade 1723 ett tryckeri i Norrköping som han drev tillsammans med sin son Carl Fredrik. Den första Bibeln från detta tryckeri utkom 1728 och ytterligare fem upplagor mellan 1735 och 1752.

15 BIBELHISTORIK 1700-TALET



BIBELKOMMISSIONENS PROF-ÖFWERSÄTTNING 1774

Gustav III tillsatte 1773 en bibelkommission med uppdrag att åstadkomma en från grunden omarbetad ny svensk bibelöversättning. Verket började publiceras 1774 och kom ut i femton häften mellan 1774-93.

Kommissionens förslag överlämnades vid jubileumsfesten till 200-års-minne av Uppsala möte, men förkastades vid kyrkomötet i Uppsala 1793. Denna provöversättning – även kallad Gustav III:s bibel – följdes av många fler innan slutligen en ny översättning förelåg i Gustav V:s bibel, med 1917-års bibelöversättning.

Stor personomsättning i kommissionen och med tiden olika behov och synsätt gjorde att tiden gick snabbare än kommissionens arbete. Fäderneslandets syn på en bibelkommission som kom att arbeta nästan 150 år, framgår tydligt av sömnsjukan och spindelnäten i teckningen.



En hundraårig bibelkomité.



Svenska folket, som med lifligt intresse redan i hundra år följt bibelkomiténs verksamhet, torde, enligt nyaste uppgifter, ha den bästa utsigt att se sin önskan på en tidseglig och trogen öfversättning af bibelens böcker realiserad — hundra år här efter. Såsom ett stimulerande medel mot vederbörandes sömnsjukan och för att något påskynda arbetets fullbordande, taga vi oss emellertid friheten att föreslå — arvodens betydliga förminskning eller, ännu bättre, totala indragning.

Fäderneslandet (nr 69 1868) föreslog en indragning av arvoden för att stimulera och påskynda arbetet inom den sittande bibelkommittén!

16 BIBELHISTORIK 1700-TALET



DIVERSE BIBELUTGÅVOR

Alltsedan Gustav II Adolfs Bibel 1618 ända fram till 1900-talet har de mer omfattande utgåvorna förutom bibeltexten även innehållit

Luthers förspråk till GT, 4

Register över "the förnämsta Trones Artiklar", 13,5

Register över händelser, personer, geografiska platser, 39

Kronologi i GT och NT, 4,5

Innehållsförteckning över den Heliga Skrifts Böcker samt antal kapitel i resp., 3

Register över kyrkoårets Evangelier och Epistlar, 1,5

Biblisk ordlista, 3

Sakupplysning om mått, vikt och mynt, 4

I och med utgåvan Karl XII:s Bibel inleds biblarna med ett företal, i vilket bibelkommissionens ordf. ärkebiskop Erik Benzelius redogör för de tidigare utkomna bibeleditioner i Sverige samt om arbetet med 1703-års bibel, 6

Siffrorna efter varje punkt anger omfattningen i antal foliosidor, dvs sidor med måtten 29 x 40 cm.

Bibeltexten i STORA KYRKOBIBELN från 1794 är från Karl XII bibel men till bibeltexten är ett omfattande register på 118 sidor tillfogat. Rubriken är:

På the förnämsta Trones Artiklar; som ock the Christeliga dygder, hwilka i then Helga Skrift, til läro och efterfölgd, förestälte äro: jemwäl the laster och odygder, för hwilka en Christen bör taga sig til wara.

Därefter presenteras tre versioner av tidsräkning. Upphovsmännen är troligtvis Luthers, Calvins och Calovius. Ingressen lyder:

Chronologia, eller Tidsräkning, på hwilken the

förnämsta och märkvärdigsta Historier, som så wäl i gamla som nya Testamentet warda beskrefne, sig tildragit hafwa.

Här återfinns också uppslagsdel över bibliska mått, vikt och mynt med följande inledning:

Kort underrättelse om Bibliskt Mått, Wigt och Mynt, som hos the Ebreer, Greker och Latinska ffordom warit brukelige; och huru the kunna förenas med våra: tagen utur then Gustavianiska Bibelen.

En flitig bibelutgivare var Johan Georg Lange i Göteborg. En av alla utgåvor kom 1752 i "liten octav" dvs i en storlek motsvarande vår tids pocketformat. Häggman betecknar den som "God edition, ämnad och tjenlig till skolungdomens tjenst".



17 BIBELHISTORIK 1800-TALET



FYRA BIBELKOMMENTARER

1863-1866 kom Gezelii bibelverk i nytryck.

Fjellstedts bibelverk skrevs 1856-1861

Melins bibelverk tillkom 1856-1864

Waldenströms översättning med tillhörande kommentarer publicerades 1883

Gezelii bibelverk, från 1700-talet, kom i reviderad upplaga ut på EFS-förlaget 1863-1866.

2005-2007 lades hela bibelverket in i en webbdatabas i Projekt Gezelii regi. Databasen omfattar 4.200 sidor enligt utgåvan från 1860-talet: www.logosmappen.net

Fjellstedts översättning innehåller Karl XII:s bibeltext med kommentarer av Peter Fjellstedt, svensk präst och missionär. *"Kristendomens tillstånd är i Sverige mycket bedröfligt, och orsaken är en okunnighet, som öfvergår all föreställning, och det bland alla folkklasser"* skrev Fjellstedt 1850.

1890-utgåvan finns som pdf: www.bibel.se och har i övrigt utkommit i 9 upplagor fram till 1919.

Melins bibelverk betecknas av Wieselgren som *"kronan på vår nya bibellitteratur"*. Verket skrev 1856-1864 och spreds snabbt i stora upplagor och åtnjöt bland präster och lekmän högt anseende.

Texten var språkligt konservativ och avvek inte i onödan från den gamla kyrkobibelns språk. Genom hela översättningen löpte, vers för vers, kommenterande och förklarande noter, ibland mycket utförliga, där Melins tvärvetenskapliga kunskaper kom till uttryck.

Svenska Familjejournalens utgåva finns som pdf: www.bibel.se

Waldenström utgav 1883 NYA TESTAMENTET. NY ÖFVERSÄTTNING MED FÖKLARANDE ANMÄRKNINGAR. Verket har utkommit i 4 upplagor.



18 BIBELHISTORIK 1800-TALET



DIVERSE BIBELUTGÅVOR

Enbart under 1800-talet trycktes omkring 180 upplagor i Sverige av hela Bibeln och ca 200 av NT.



Arhundrades utan motstycke mest produktive bibeltryckare var Samuel Rumstedt. Han avled 1855 men efterträddes av sonen J F Samuel Rumstedt.

Otaliga är de upplagor som bär Samuel Rumstedts signum, dvs enkla utgåvor till rimligt pris avsedda för spridning. En bibliografisk författare nämner särskilt att det var just en Rumstedtsbibel från 1847 som låg på nattduksbordet vid August Strindbegs dödsbädd.

Ar 1801 publicerades en upplaga i Lund "Tryckt hos Professor, Doctor Johan Lundblad på dess bekostnad". Det är den första upplaga som saknar orden "PÅ SWENSKO" under huvudtiteln.

Upplagans redaktör och korrekturläsare var Henrik Schartau. Dessutom tog han bort och lade till parallellställen för att läsarna bättre skulle kunna tolka Skrift med Skrift. Schartau förtydligar: "Underrättelse för de enfaldiga, huru de skola söka up Parallel-språken".

Fruntimmers Bibel-Sällskapet i Stockholm grundades 1819 som en parallell organisation till Svenska Bibelsällskapet. Fruntimmerssällskapets verksamhet riktade sig till brudpar och avsåg bibelspridning samt kom att kopplas samman med välgörenhet.

1841 hade 405 biblar utdelats, men sista årsberättelsen från 1863 anger att 15631 biblar utdelats till fattiga brudpar. Sällskapet delade dessutom ut biblar till andra kvinnor som själva inte kunde köpa sig en bibel. Utdelningen skedde med hjälp av kyrkoherdarna i landet. En fruntimmersbibel fick "icke försälgas, pantsättas eller i mät tagas". Därför har de ofta gått i arv. Biblarna var bundna i goda skinnband och på pärmen stod tryckt i guld "af Fruntimmers Bibel-Sällskapet i Stockholm".

I 850 kom ILLUSTRERAD FOLK-BIBEL med teckningen "Stereotyperad praktupplaga". Upplagan innehåller "532 i texten intryckta afbildningar och Stålstick". En stor del av dessa illustrationer förekommer i en engelsk barnbibel THE CHILD'S PICTORIAL BIBLE.



19 BIBELHISTORIK 1800-TALET



PRAKTUPPLAGOR

Svenska Familje-Journalens utgåva 1877

Amerikabibeln 1889

Svenska Familje-Journalen, gav 1877 ut Melins bibelkommentar som "familjebibel" med plats för släktanteckningar. I verket infogade G Dorés berömda illustrationer för första gången i en svensk bibel.

I 1889 utkom samma bibelverk i Amerika i en praktupplaga, den sk Amerikabibeln. Så många svenskar hade utvandrat till Amerika att man fann anledning trycka en svensk familjebibel i det nya landet.



20 BIBELHISTORIK 1900-TALET



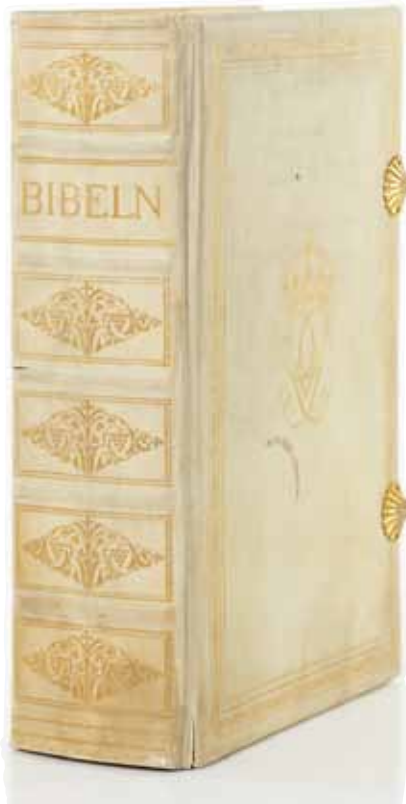
GUSTAV V:s BIBEL (KYRKOBIBEL 1917-2000)

1917 års kyrkobibel, eller Gustaf V:s Bibel, utgavs 1917, men de apokryfiska böckerna var då inte klara. Först 1927 utgavs Gustav V:s Bibel i sitt fullständiga skick.

Exemplaret i utställningen är ett pergamentband med gulddekor, nr 138 av bibliofilupplagans 200, från 1927. Bandets dekor är skapade av Olle Hjortzberg och har inre denteller (bård på pärmens insida) i guld samt helt guldsnitt.

Även i ett så påkostat projekt insmyger sig förargliga typografiska fel. Överstycket på Apg på sid 1140 har vänts upp och ned.

Arbetet med denna översättning tog – med långa avbrott – 144 år från det att Gustav III 1773 tillsatte en bibelkommission med uppgift att göra en tidsenlig nyöversättning.



Flera provöversättningar utgavs, som till exempel 1883 års normalupplaga. Översättningen av GT bygger på den masoretiska bibeltexten, medan NT:s text bygger på den då modernaste tillgängliga textkritiska utgåvan av NT:s grekiska text.

Esaias Tegnér d.y. var en av de ledande männen i arbetet

med den slutliga översättningen, särskilt GT, och han brukar anses ha påverkat dess arkaiserande stil, dvs att använda ålderdomliga uttryck. Paradoxalt nog har översättningen även en talspråklig karaktär.

Från bekenntsetroget håll har man pekat på många exempel där 1917 års bibel tagit intryck av bibelkritiska tankegångar.

”Gustaf V:s Bibel är ett praktverk, och dock enkel. Inga porträtt eller tavlor finnas där, inga dedikationer åt vare sig Konung eller ’Riksråd’, med all rätt. Intet mänskligt bör taga uppmärksamheten bort från Gud ord. Inga företal eller register börja boken. Man kommer fram direkt till Bibelordet. De många och långa företalen och registren som förekomma i de föregående ’konungabiblarna’, äro med all rätt borttagna från begynnelsen av Bibeln. Gärna hade man sett, att de uppbyggliga inledningarna till den Heliga Skrift hade införts efteråt, att en omarbetning av vad om kunnat bevaras av de bibeltrogna och bibelkunniga registren fått vara med efteråt.

...

Efter bibeltexten har 1917 års Bibel endast en avdelning: Ordförklaringar och Sakupplysningar. Den säges åtminstone till sin huvudsakliga del vara författad av professorn Waldemar Rudin och förtjänar därför allt förtroende.”

21 BIBELHISTORIK 1900-TALET



1954 REMBRANDT-BIBELN

*”svensk bokkonsts genom tiderna
yppersta verk”*

En Bibel som från sakkunnigt håll betecknat som *”svensk bokkonsts genom tiderna yppersta verk”* är den edition, kallad Rembrandt-Bibeln som 1954 publicerades av P. A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm.

Den Berling-antikva av Karl-Erik Forsberg, som upplagan trycktes med, har endast använts för

denna edition. Forsberg var inte nöjd med gjutningen, varför matriserna efter tryckningen makulerades och gjordes om. Vilket är unikt. Upplagan är prydd med över 200 reproduktioner efter målningar och etsningar av Rembrandt. Varje biskop i landet skrev till denna Bibel ett förord om inhäftades i de exemplar som distribuerades inom respektive stift. Själv betecknade förlaget denna upplaga som *”en ny svensk familje- och kyrkobil”*.

Rembrandtbiblar har tidigare utgivits, exempelvis i Holland och Tyskland, men likväl intager den svenska Rembrandt-Bibeln en särställning i det att den är världens första kompletta bibelupplaga som är helt illustrerad med bilder av Rembrandt ...

E Hellman: Den Svenska Bibeln genom tiderna

